ప్ర భా వ తి

ఆ. భాస్కరమ్మ గారు

సాయంకాలము నాలుగుగంటలయినది. అది చైత్ర మాసమగుటచే నెండ యింకను తీక్ష్ణముగానుండెను. కాకినాడ పురవీధులు విశాలములగుటచే నంగడివీథినైన జనసమ్మర్దమంత యెక్కువగా గాన్పించుటలేదు. అది సాయంకాలమగుటచేతను, వసంతఋతు వగుటచేతను, బాట కిరుప్రక్కలం దీర్చి కట్టబడియున్న యంగళ్లు చూచుట కెంతయో మనోహరముగానుండెను. సర్వసాధారణముగానుండు బట్టలదుకాణములు, మిఠాయిదుకాణములు మొదలగువిమాత్రమేకాక నూతనముగావచ్చిన వసంతకుమారుం డా పురియంగళ్ల జూడవేడ్క బాటయందు సంచరింపుచుండెనాయని చూపరులకు భ్రాంతికలిగించునట్లందందు మల్లె, గులాబి, సన్నజాజి మొదలగు పూలయంగళ్లు కూడ నొప్పారుచుండెను. ప్రతిదుకాణమునందును మల్లెపూసరులు వ్రేలాడుచుండెను. పువ్వులావికలు తమహస్తములందు మల్లె, విరిజాజి, సొగడె మొదలగు పువ్వుమాలలవేసికొని యటునిటు దిరుగుచు కేకలువేసి యమ్ముచుండిరి. అది పట్టణవాసమైనను, నందును నంగడివీథియయినను నీపువ్వసరులును, రాసులును, పూలయంగళ్లును వసంతఋతు సౌభాగ్యమును కొంతవరకు వెల్పుచ్చుచుండెను.

ఆసమయమున నొక యొంటెద్దుబండిలో త్రొమ్మిదివత్సరముల యీడుగల యొకబాలికయు, నేబది వత్సరముల వయస్సుగల యొకవృద్ధస్త్రీయు నెక్కడికో యేగుచుండిరి. ఆబాలిక బక్కపలుచగ నుండెను. ఆమె దేహచ్ఛాయ పసిమితోఁగూడినతెలుపువన్నము గలిగి తేజోవంతముగానుండెను. విశాలమగు ఫాలమును, చురుకు చూపులుగలిగి నేత్రోపాంతములై సోగలు దేరియున్న నేత్రములును నామెముఖమున కొకవింతకాంతి నొసంగుచుండెను. [illegible] ఒత్తును, ఒత్తునకుఁదగిన నిడుపును గలిగి నల్లత్రాచువలె మోకాళ్లవరకు వ్రేలుచున్న నాలుజడ యామె సొగసుంపనమునకు మరింత వన్నె పెట్టుచుండెను. ఆమెను దేనితోఁ బోల్పవలయునో నాకుఁ దెలియదు గాని యామెను జూచువారందఱు బంగారు బొమ్మయనియు, మతాబుతీగయనియు వర్ణిం

యుమండిరి. ఆమె ధరించిన వస్త్రములును, వస్తువులును నంత విలువగలవిగాక సామాన్యముగా నుండి యామె యొక సామాన్యకుటుంబపుల పిల్లయని చెప్పకయే చెప్పుచుండెను. ఆమె యెంత సామాన్యముగా నున్నను నెందువలననో ప్రకాశించుచు నాకర్షించుచుండెను. బండి పూల యంగళ్లనడుమ వచ్చుచుండగ నందున్న వారిరువురు నంగళ్లయొక్క శృంగారముం జూచుచు నొకరితో నొకరు మాట్లాడక మౌనవ్రతమును బూనియుండిరి.

బాలిక:—అమ్మమ్మా! అన్నట్లు మరచిపోయినాను. ఎక్కడికైనా వెళ్లవలయుననియు, బండి నెక్కవలయుననియు తొందరేకాని యెక్కడికి వెడతామో నిన్నడుగనే లేదు. ఎక్కడకు వెడతామో చెప్పవు?

వృద్ధస్త్రీ:—'తినబోతూ రుచి', 'అడగబోతూ లోతు' నడుగనేల? వెళ్లినతరువాత నీకే తెలుస్తుంది.

బాలిక:—పోనీ, అక్కడి పెద్దవాళ్లు మీరు, మీరు మాట్లాడుకుంటే నాకేమి తోచదు. నాతోకూడా ఆడుకొనుటకైనా చిన్నపిల్ల లున్నారా?

వృద్ధస్త్రీ:—ఆ, లేకేమి! వాళ్లకొక చిన్న అబ్బాయి యున్నాడు. మేము, మేము మాట్లాడుకుంటూంటే నీవు ఆ అబ్బాయి కూడా ఆడుకొనవచ్చును.

బాలిక:—ఆ అబ్బాయి కెన్నేళ్లుంటాయి?

వృద్ధస్త్రీ:—నీతో నాడుకొనుటకు ఈడుగనేయుంటాడు. పదిహేనేళ్లుంటాయి.

బాలిక:—అబ్బా! అంతబ్బాయితో ఆడుకోటానికి నాకు సిగ్గేస్తుంది బాబు!

వృద్ధస్త్రీ:—సిగ్గెందుకు? చనువయితే సరి. అన్ని సిగ్గులు వదులుతవి. ఇక ఆ అబ్బాయిని వదలి యువతిలకు రానేరావు.

ఆమె భావగర్భితములగు మాటలు పాప మాబాలికకర్థము కాలేదు. వీ రిట్లు మాట్లాడుకొనుచుండగా బండి రామారావు పేటలోనున్న యొక సంపన్నుల గృహమునొద్ద యాగెను. ఆ వృద్ధస్త్రీయు, బాలికయు బండిదిగి లోనికేగిరి. గృహము విశాలముగను, పెద్దదిగను, నందముగను నుండెను. కాని గృహమునకుఁ దగిన జనులులేక చిన్నవోయి యుండెను. వీరు లోని కేగిరి గాని యెదురొక్కనువా రెవరును నందు వీరికి గాన్పించ లేదు.

౨

వృద్ధస్త్రీ:—లక్ష్మీదేవి వదినా, ఎక్కడున్నారు? ఎక్కడా యెవరు కనబడ లేరు?

లక్ష్మీదేవమ్మ:—నూతియొద్ద నుండివచ్చి–బాచ్చెమ్మ వదినా, నూతిదగ్గర అబ్బాయికి వంటిమీద నీళ్లు పోయుచున్నాను. అల్లారంతి. ఆ అమ్మాయి యెవరు? మనుమరాలా యేమి?

వీరిట్లు మాట్లాడుకొనుచు నూతియొద్దకు వెళ్లిరి.

ఆ నూతికిచుట్టు గృహమునకు సంబంధించి యొక తోటయున్నది. ఆతోట తియ్యమామిళ్లు, బత్తాయి, జామి మొదలగు ఫలవృక్షములతోడను, వారి బాలునిచే విలాసార్థము నాటఁబడి, పెంపఁబడుచున్న మల్లె, మొల్ల, గులాబి మొదలగు పూలమొక్కలతోడను నలరారుచు నాగృహమున కొకవింత యందము నొసగుచుఁ బూర్వపు రాచకన్నియల గృహోపవనములను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచుండెను. తోటలో నూతికి కొంచెము దూరమున

నొక లేడిపిల్ల గంతులు వైచుచుండెను. ఒక చూతవృక్షముపై నెమలియొకటి పురివిప్పి యాడుచుండెను. నూతి చుట్టూ చప్టా కట్టబడి నీరు ధారాళముగాఁ బోవుటకు తూములేర్పఱుప బడియుండెను. అక్కడ పైనచెప్ప బడిన విధముగా లక్ష్మీదేవి తనముద్దులపట్టికి నీళ్లు పోయుచుండెను. ఆ బాలునకు పదునైదువత్సరముల వయస్సుగలదు. కొంచెము పుష్టిగనుండి పుష్టికిదగిన పొడవును, చామనచాయయు గలిగియుండెను. అంగసౌష్ఠవమంతయు సరిగా నుండుటచేతను, ముఖమునం దొకవిధమగు నైశ్వర్యకళ యొప్పుచుండుటచేతను, నా బాలుఁడు చాయలో కొంచెము నలుపైనను నందగాండ్రలోనే యెన్నదగియుండెను. నల్లపట్టు కుచ్చులవలె నతిమృదులములై యుంగరములు తిరిగియున్న శిరజాలును, శిరజాలపైన మల్లెపూలదండచే నలంకరింపఁబడిన ముచ్చటముడియుఁగలవు. చేతులకు మురుగులు, మురిడీగొలుసులు, దండకడియములును, చెవులకు పొన్నుంట్లును; మొలకుబంగారు మొలత్రాడును, మెడలో నవరత్నహారమును, కాళ్లకు కడియములు, గొలుసులును గల్గి, బాలకృష్ణునివలె నొప్పారుచుండెను. మనోహరమగుతోటయు, నాతోటలో స్నానముచేయుచున్న నాబాలుఁడును, బృందావనమును, నందు జలక్రీడను సలుపుయశోదానందనుని తలపింపజేయుచుండెను.

బాలుడొక చిన్నవస్త్రమును గట్టుకొని నీళ్లుపోసికొనుచుండుటచే క్రొత్తవారిని జూచుటతోడనే సిగ్గుపడి తలవంచుకొని వెనుకకుదిరిగెను. అక్కడకు వెళ్లుటతోడనే ప్రకృతివీక్షణకుతూహలయగు నాబాలిక యొక్క దృక్కులు తొలుదొల్త నాతోటయందలి రంగురంగుపూలు, పూలపై రొదసేయుచుఁ దిరుగుచున్న తుమ్మెదలు, పురివిప్పి యాడుచున్న నెమలి, గంతులు వేయుచున్న లేడిపిల్ల మొదలగువానిమీదికే వెళ్లెను. కాని యెందువలననో యవి వెంటనే యక్కడనుండి మరలి యారామణీయమున కంతకు నాథుడగు నా బాలునిపై బ్రసరించెను. పాపము బాలిక యేమియు నెరుగని ముగ్ధయగుటచే తనపై పితరులు చూచుచున్నారను మాట యెరుగక తనతో నాడుకొనబోవు బాలుఁడీతఁడే కాబోలుననియో, యాబాలుఁడు తాను సాధారణముగాఁజూచు తక్కినబాలురవలె వస్త్రములేమియు లేక క్రాపింగుతలతో నుండక యాడుపిల్లవలె పూర్తియైన వస్త్రములతోడను, పూలుముడువబడిన జడతోడను వింతగ గనఁబట్టుచుండుటచేతనో తదేకదృష్టితో నాతనివైపే చూచుచుండెను. బాలుడుమాత్ర మిప్పుడు తానున్న వేషముచే సిగ్గుపడిపోయి వంచినతల యెత్తనేలేదు. ఈ దృశ్యమును జూచుచున్న స్త్రీలిరువురును చూచి, చూచి పక్కుననవ్విరి. బాలిక సిగ్గుపడి తలవంచుకొనెను.

బుచ్చెమ్మ:—వదినా, మంచిసమయమునకే వచ్చితిమి. అమ్మాయీ, ప్రభా, బాగా చూచుకొనువమ్మా! ఆనక వాళ్లే ఆవంకుంది యీవంకుం దంటావు.

లక్ష్మీదేవి:—'మీరు చెప్పనక్కరలేదు. మీమనసునం దేమి వట్టి బాగులనుకొంటిరా యేమి? వచ్చినదాము వలు మాటానికేనే మాచుచున్నద.' ఈమాటలతో నా బాలబాలికల కిరువురకును సిగ్గు మిక్కుటమయ్యెను. ఇరువురును వంచినతల లెత్తలేదు. లక్ష్మీదేవి బుచ్చెమ్మతో నేమేమో మాట్లాడుచునే కుమారునకు ఒళ్లుతుడిచి, బొట్టుపెట్టి, పెట్టెనుండి దుస్తులను దీసి తొడిగి యాడుకొనఁబంపెను.

ఇంతక్రితము చిన్నబట్టతోనుండి నీళ్లుపోసికొనుచుండుటచే బాలుఁడా క్రొత్తవారిని జూచుటకు సిగ్గుపడెను. ఇప్పుడు పరిపూర్ణవేషములోనుండెను. వారిని, నందు ముఖ్యముగా నాబాలికను సరిగా చూడవలయుననియు, తన పరిపూర్ణవేషమును వారికి జూపవలయుననియు నాతనికి కుతూహలముగా నుండెను. అందువలన నాటకు వెళ్ళక యేదోపనియున్నట్లు తిరుగుచక్కడనే మసలుచు వచ్చెను. లక్ష్మీదేవమ్మయు, బుచ్చెమ్మయు నేమేమో మాట్లాడుచుండిరి. బాలుడు కొంతతడవక్కడనుండి పిమ్మట నాటకువెళ్లెను. ప్రభావతికి వారిమాటలలో నొకటియు నర్థమగుటలేదు. ఆమె వానిని వినిపించుకొనుటకూడ లేదు. ఆమెదృష్టియంతయు నాగృహమునందున్న బొమ్మల బీరువాలమీదను, వివిధములగు నాటవస్తువులమీదను, నాటలాడనేగిన యాబాలునిమీద నేయుండెను. ఆబాలునితో స్నేహముచేసిన నాబొమ్మలతోడను, నాటవస్తువులతోడను నాడుకొనవచ్చుననియు, నయనములకు వింతొనర్చుచు సతిమనో

క్షముగానున్న యాయుద్యానవనవాటికయందలి పుష్ప ములగోయుచు, లేడిపిల్లతోపాటు గంతులువేయుచు, నెమలినృత్యములనుజూచి యానందించుచు, నా బాలునితో కలసి విహరింపవచ్చును కదాయనియు నాలోచించుచుం డెను. వీరువచ్చి చాలసేపైనది. బండివాడు తొందర పెట్టుచుండెను అందువలన బుచ్చెమ్మమాటలను మాని ంచి మనుమరాలిని దీసికొని వెడలిపోయెను.

3

లక్ష్మిదేవమ్మతండ్రి చాల ప్రఖ్యాతిపురుషుడు. వారి నియోగిశాఖలో ధనమునందైతేనేమి, యోగ్యతలో నైతేనేమి, పాండిత్యము, శాస్త్రపరిచయము, హోదా మొదలగు వానిలోనైతేనేమి యాయనతో సరిసమాను లెవరును లేరు. ఒకకాకినాడ పట్టణమేకాదు. ఆంధ్రమం డలమంతటిలోను నాయన సరిగనివారు లేరు. ఆయన యోగ్యత, శాస్త్రజ్ఞానము, నన్నిటికంటె నెక్కుడగు ఆయనదాతృత్వము మొదలగు వానివలన ప్రజలకందఱకు నాయనయందు మిక్కుటమగు భక్తి తాత్పర్యములు గలవు. ఆయనకు సిరితోపాటు సంపదగూడ విస్తారము గనే యుండెను. ఆయన సంతానములో లక్ష్మిదేవమ్మ మొదటి పుత్రిక. ఆమెకు పదునారవయేట నొక పుత్ర రత్నము జన్మించి యా బాలు డారుమాసముల వయ స్సులో నుండగా భర్త గతించెను. అందువలన నామె తన చిన్నిబిడ్డతో పుట్టినింటనే యుండెను. తక్కిన విద్యతోపాటు నామెయొద్ద చిత్రకళా నైపుణి గూడ కొంత యుండుటచే భారత భాగవతాది యుద్గ్రం థములను జదివి వాటికి వ్యాఖ్యలు చెప్పుటతోపాటు, పూసలు, చెమికీ మొదలగు వానితో చిత్రవిచిత్రములగు పనులు చేయుచును, రకరకములగు బొమ్మలనుకొని వాని నాభరణములతోడను, వస్త్రములతోడను నలంకరిం చుట, దేవతా విగ్రహముల కలంకారములు చేయుట మొదలగు పనులను జేయుచు తనజీవితమును సంతోష దాయకముగా నొనర్చుకొనుచుండెను. ఆమె కలంకార ములు సేయుటయం దత్యంతాసక్తి. తనకు మగపిల్లవాం డైనను, నాడుపిల్లయినను నా యొక్కబాలుడే. ఆ బాలుని తల్లివైపువారును, తండ్రివైపువారునుగూడ మిగుల భాగ్యవంతు లగుటచేతను, నందఱు కారణ డగుటచేతి నిమ్మపండగుటచేతను వారు వీరు దేయించిన వస్తువులు విస్తారముగాగలవు. తన బొమ్మలతోపాటు తనబాలునికి గూడ గడియకొక వేషమువేసి యలంకరించుచు, నాత డాశృంగారములతో దనయెదుట నాడుకొనుచుండ జూచి యానందించుచు భర్తృవియోగజనిత దుఃఖమును కొంతవరకు బాపికొనుచుండెను. ఆబాలుడనిన నందఱు కతిముద్దు. అయినను గారాబముచే బిల్లలను బాడుచేయు కొంతమంది సంపన్నులవలె గాక వీరందఱు విద్యావం తులు, జ్ఞానవంతులు నగుటచేతను, నందు ముఖ్యముగా తల్లి మిగులయోగ్యురాలగుటచేతను వాని సద్గుణాలతోడనే సద్గుణములను నూరిపోయుచుండిరి. ధనమున్నది కదా యనియు, నొక్కడే పుత్రుడనియు విద్యా విషయములో నెంతమాత్ర మశ్రద్ధ చేయలేదు. ఇప్పు డాతడు డయిదవఫారములో జదువుచుండెను. బుచ్చెమ్మ, ప్రభావతి పెళ్లినగృహము లక్ష్మిదేవమ్మ యత్తవారిల్లు. అప్పు డామె యక్కడనే నుండెను. కొమారుడు పెద్దవా డయినను దనముచ్చట కొరకు కాతని నలంకరించు చుండెను.

౪

మంత్రిప్రగడ చంద్రశేఖరముగా రొకసామాన్య కుటుంబికుడు. ఆయనభార్య సుశీల నిజముగా సుశీలయే. ఆమెయడకువ, పతియందలి భక్తి, బిడ్డలను బెంచుటయం దలి నేర్పు, బంధుప్రీతి, గృహనిర్వాహదక్షత, నిరుప మానసహనశీలము, యతిథ్యభ్యాగతులయందలి యాద రణ యామె పేరును సార్థకపరచుచుండెను. ఇంతియేల? సుగుణములన్నియు నొకప్రోవుగా జేసి బ్రహ్మ యామెను సృజించెనాయనునట్లొప్పుచుండెను. చంద్రశేఖరము గారికి భార్యయం దమితప్రీతి. ఆమెనువిడిచి ఒకక్షణ మయిన నాయన యుండజాలరు. చిన్నవయసువారగుటచే నాయనపే రింకను పైకిరాలేదు కాని యాయనకుగల యసాధారణాత్మగౌరవము,మనస్థయిర్యము,స్వాతంత్ర్యా పేక్ష, పరోపకారపారీణత, యాత్మవిశ్వాసము మున్నగునున్నతగుణములు ముందుముందాయనను ప్రఖ్యా తపురుషుడు కాగలడని సూచింపుచుండెను. స్వాతం త్ర్యాపేక్షలో నాతనితోసాటి వచ్చిమొకరు లేరనియే చెప్పవచ్చును. ఇతరులకు లోబడి ఉద్యోగముచేయుట

తనకిష్టములేక స్వతంత్రముగా ధనార్జనచేసి జీవింప సాధ్యమగు వైద్యవృత్తి నవలంబించి సాధారణ జీవయాత్ర గడపుచుండెను. ఆయన వైద్యవిద్యలో సేవిషమగు పెద్దపెద్ద పరీక్షలలో నుత్తీర్ణులు గాకున్నను, తనబుద్ధి కుశలతచేతను, నావృత్తియందు తనకుగల ప్రీతిచేతను తనపనియం దసాధారణప్రజ్ఞ గనబరచుచు నాపట్టణమునం దంతటి ఘనవైద్యులు లేరను పేరునొందుచుండెను. ఇంచుమించుగా పట్టణమునందలి ధనికులందఱు నాయన యొద్దకే వైద్యమునకు వచ్చుచుండుటజేసి ధనము బాగా సంపాదించుచుండెను. ఆయన కిప్పటికి ముగ్గురుకొమార్తెలును, నిరువురు కొమారులునుగలరు. ప్రభావతియే మొదటిబాలిక. అందువలన తల్లిదండ్రుల కామెయం దమితప్రేమ. ఆమె దినదినప్రవర్ధమానయై యెదుగుచున్న కొలది దలిదండ్రుల కామె వివాహవిషయమై చింత యెక్కుడగుచుండెను. కట్నములు కానుకలిచ్చి తగినవరుని సంపాదించుటకు దగిన ధనికులుగారు. కాని, గారవి సామాన్యులకు తమ ముద్దులపట్టి నీయ మనసొప్పదు. దూరపు సంబంధమయిన యెడల నామెను విడిచి చాల కాల ముండజాలరు. ఇదియే వారికి పట్టుకొన్న దీర్ఘవిచారము.

ప్రభావతి యిచటి బాలికాపాఠశాలలో నాలవ తరగతిలో చదువుచుండెను. ఆమె కిప్పుడు తొమ్మిది వత్సరములప్రాయము. హిందూ బ్రాహ్మణాచారము ననుసరించి వివాహయోగ్యయై యున్నది. 'పెమ్మరాజు గోపాలరావుగారి మనుమ డున్నాడు. ఆసంబంధము చాల మంచిది. దానికొఱకై యెందుకు ప్రయత్నింపకూడ'దని యెవరో చంద్రశేఖరముగారితో జెప్పిరి. వారిఖ్యాతి చంద్రశేఖరముగారికి తెలియును. ఆవిషయమై యాలోచించుట "అందని మ్రానిపండ్లకాసించు" టనియు, "గగనకుసుమముల కోయ ప్రయత్నించు" టనియు, నంతగొప్పవారు సామాన్యులకు తమ బాలికను జేసికొందురాయనియు—నాబాలునకువేలకొలదిరూప్యముల గట్నములిచ్చెదమని వచ్చుచున్నారు, అట్లు తామీయగలమా యనియు, వారితో దులతూగ గలమా యనియు, నింతవర కావిషయమై యాయన తల పెట్టలేదు. కాని పలువు రాయన కాసచూపుచు వచ్చుటచేత పాప యెట్లుండునో చూతమని యాయన యత్తగారితో నొకరోజున వారింటికివెళ్లి యీధోరణి కొంచెము తీసికొనివచ్చి 'చూడం'డని చెప్పిరి.

ఒక దినమున ప్రభావతి సాయంకాలము నాలుగు గంటలకు బడి విడిచినతోడనే యింటికివచ్చెను. తల్లి యప్పుడేకుట్టి సిద్ధముచేసిన పరికిణీకట్టి, చొక్కాతొడిగి తనుమాత్రముగా వస్తువులనుబెట్టి కొమార్తె నలంకరించి యమ్మమ్మతోగూడ బంపెను. ప్రథమదర్శనముననే బంగారు బొమ్మవలెనున్న యాబాలికరూపు, రూపమునుమించిన యామె కురులసొగసు లక్ష్మీదేవమ్మ నాకర్షించెను. దానిపైని యమ్మమ్మ చమత్కారపు సంభాషణ కొంతవఱకు పనిచేసెను. అదిమొదలామె మనస్సున నాబాలిక తన కొమారునకుం దగియున్నదనియు, చేసికొనిన బాగుండుననియు తలంపసాగెను. 'పిల్ల రూపరేఖావిలాసములు బాగున్నవి. గౌరవముగలకుటుంబములో మంచిశిక్షలో పెరిగినబాలిక. చదువుకొనుచున్నది. ఊళ్లోయూరు. వారు నవనాగరికులగుటచే నరదాలు బాగా తీరును. ఆమె తనకొమారునకు భార్యయైనయెడల వారిరువురు విష్ణుమూర్తి లక్ష్మీదేవులవలె నొప్పుచుందురు. ఆకొమారుని, కోడలిని పెట్టుకొని తాను భూలోకస్వర్గము ననుభవింపవచ్చు'ననియే యామెతలంపు.

౨

సంబంధమయినయెడల నిక చంద్రశేఖరముగారి సంతోషమునకు మితియేయుండదు. సాధారణముగా పుత్రికలతండ్రులు వరులవిషయమై యాలోచించు లక్షణములలో నొకటైన లోటు లేకుండ నన్నియు నాబాలునొద్దనున్నవి. వయస్సా? పదునైదు సంవత్సరములు. రూపమా! కొంచెము చాయతక్కువన్నమాట తప్ప నిక నేలోటునులేదు. ధనమునకా లోటులేదు. ధనికులగుటచే విద్యలేదేమోయన్న వయస్సునకు దగినవిద్య, విద్యకుదగినయోగ్యత అన్నియు దగియున్నవి. అన్నియు బాగానేయున్నవి. దూరమేమోయనుకొన్న ఊళ్లోసంబంధము. తనపుత్రిక నెడబాసియుండ నక్కరలేదు. ఆసంబంధమైనయెడల కూతులగన్న తండ్రియగు తనతో సమానముగ ధన్యులిక నీలోకమున నుండరనియు, ప్రభావతి యదృష్టమునకు మేరయుండునాయనియు

చంద్రశేఖరముగారు తలపసాగిరి. లక్ష్మీదేవమ్మకు నామె తండ్రిగారికి బాలికమీద మోజున్నట్లును, చేసికొనుట కొడంబడుచున్నట్లే యున్నారనియు చంద్రశేఖరము గారికి దెలియుచువచ్చెను. కాని తొందరపడి మరియొకసారి యడిగినయెడల వారు కట్నమెక్కుడు ఎక్కువ తెమ్మందురోయని భయము.

ఇది యిట్లుండ శివరావునకును, ప్రభావతికిని పెండ్లిబేరములు జరుగుచున్నట్లూళ్లో అందఱకును తెలిసెను. వీరిరువురియొక్క పాఠశాలలందు గూడ తెలిసినది. ఇరువురు నొకబాటమీదుగనే వారివారిబడులకు బోవలసియుండుటచే తరుచు మార్గమధ్యమందు కలసికొనుట తటస్థించుచుండెను. నీభార్య అదిగోయని శివరావు స్నేహితులును, నీభర్త యదుగోనని ప్రభావతి స్నేహితురాండ్రును హాస్యములు సేయ మొదలిడిరి. అంతకుపూర్వము పెండ్లియననేమో, సిగ్గననేమో యెరుగని యతిముగ్ధయగు ప్రభావతి యొకవిధమగు సిగ్గుజనించి వారట్లు తన్ను హాస్యములుసేయునపుడెల్లను వారిమీద లేని కోపమునటించుచు నాబాలుని మాటాడవలయునని మనస్సునందు కోరికయున్నను సిగ్గుచే వానివైపు చూడకయే వెళ్లిపోవుచుండెను. శివరావుయొక్క యవస్థయు నిట్లే యుండెను.

వీరిగృహములయొద్ద పెండ్లిబేరములు జరుగుచుండెను. అన్నియు సరిపడినవిగాని కట్నమునొద్ద తగాదాగానుండెను. చంద్రశేఖరముగారికి కట్నమిచ్చి బాలికనిచ్చుట కెంతమాత్ర మిష్టము లేకుండెను. శివరావు తాతగారికిని, తల్లికిని తక్కినవారందఱు వేలకొలది రూప్యముల గట్నములిచ్చెదమని వచ్చుచుండ వీరు స్వల్పపుకట్నమయిన నీయకున్నచో నెట్లని పట్టుదలగానుండెను. గోపాలరావుగారికి కొంచెము జ్యోతిషము గూడ తెలియును. తన మనుమని కింతచిన్నవయస్సులో వివాహముసేయుట కిష్టములేదు. పదునెనిమిది సంవత్సరములు దాటినతరువాత చేయవలయు ననియున్నది. ఆలోపు వయస్సులో వివాహము లొనర్చిన తనవంశములోని బాలు రిదివఱ కిద్దఱు మూవురు పరిణయమయిన కొలది దినములకే మృతినొందుటచే నీబాలునకు మరల నట్లుచేయుట కీయన యిష్టపడకుండెను. తమవంశమంత వృద్ధిలోనికివచ్చువంశము కాకపోవుటచేతనే, బాలికవైపువారందఱు దీర్ఘసుమంగలు లగుటవలనను, వెతికి చూచిన నొక వితంతువైన గానరాకపోవుటచేతను, వారి వంశమున జన్మించిన యాబాలిక మాత్రము వేరువిధముగ నగునా యనియు, సర్వశుభలక్షణశోభితయగు బాలిక కవలక్షణమెట్లు ఘటిల్లుననియు, బాలికయొక్క యదృష్టమువలననైన సత్యవంతునివలె తమపిల్లవాడు చిరాయుష్కుడు కావచ్చుననియు నింటియందలి స్త్రీలు తలంచుచుండిరి. గోపాలరావుగారు కట్నముకొఱకే యిప్పుడప్పుడే తమ మనుమనికి వివాహము చేయమనుచున్నారనియే చంద్రశేఖరముగారు తలంచిరేకాని వారి మనోభావమును గనిపెట్టజాలరైరి. ఆయనగూడ నీవిషయమై యెందుచేతనో గట్టిపట్టు పట్టలేదు. ఒక సంవత్సర మీవిధముగా నాలోచనలతోడను, బేరములతోడను గడచెను. తుదకు నాలుగువందల రూప్యములు కట్నమిచ్చున ట్లొడంబడిక చేయబడెను.

౬

జ్యేష్ఠమాసములో నొక శుభముహూర్తమున మనప్రభావతీ శివరావులకు పాణిగ్రహణ మొనర్చిరి. పెండ్లికొడుకువారి కొక్కడే పిల్లవాడు; ధనికులు: పెండ్లికొమార్తెవైపువారు ధనములో వారితో దులతూగ లేకున్నను నిదియే ప్రథమకార్యము. జ్యేష్ఠపుత్రిక, తగుపాటిధనమున్నది. ఇరువైపులవారు సరదామనుష్యులు. అందువలన వివాహ మతివైభవముగా జరిగెను. ఆదినములలో నేవిఘ్నమైన యశుభము జరుగలేదు. వీరి యన్యోన్యబాంధవ్య మూరివారి కందఱకు ముచ్చటగలిగించెను. ప్రభావతి దేహమంతయు నాభరణములతో నింపివేసిరి. ఇక నాబాలికనుచూచుకొని యామె తలిదండ్రులు, మేనత్తలు, తక్కిన బంధువర్గము ననుభవించిన యానంద మింతంతకాదు. 'మాప్రభావతితో సమానమగు నదృష్టవంతులు లోకమునందెచ్చటనైన గలరా'యని వారు మురిసిపోవుచుండిరి. దానికేమికొదువ? కుఱ్ఱవాడు, బుద్ధిమంతుడు, రూపవంతుడు, విద్యావంతుడు, ధనికుడునగు భర్త; అత్యంత యోగ్యురాలగు నత్తగారు; ఒంటినిండ బండెడునగలు; పుట్టినింట, అత్తింట గూడ నల్లారుముద్దు; ఏనాడో బంగారుపూలు పూజచే

యుటచే నీజన్మమున నిట్టిపురుషరత్నము లభించెను' అని పలువిధముల ననుకొనుచు నానందించుచుండిరి.

శ్రావణమాసములో మంగళవారపు నోములకు ప్రభావతిచే నూరంతయు పిలిపించిరి. ప్రభావతి యొక రింటికి వెళ్లినను నామెవస్త్రువులను, నామెనుచూచి ప్రతి వారును "అమ్మా, లక్ష్మీదేవమ్మకోడలివా? ఎంత యదృష్ట సంతురాలవేతల్లీ!" అని బాలికను ముద్దు పెట్టుకొనఁ జొచ్చిరి. శుక్రవారమునాటికి శ్రావణపట్టె పట్టుకొని లక్ష్మీదేవమ్మకోడలు చంద్రశేఖరముగారింటికి వచ్చెను. శ్రావణపట్టెతో వారి చావడియంతయు నిండిపోయెను. ప్రభావతి కింకను వస్తువులేమి, రకరకముల దుస్తులేమి, ఆటవస్తువులేమి— ఒకటా? ఇరుగుపొరుగమ్మలక్కలంద రునచ్చి శ్రావణపట్టెచూచి యాశ్చర్యపడఁ జొచ్చిరి. ప్రభావతియదృష్టమును బొగడనారంభించిరి. మహావైభవ ముతో శుక్రవారపు నోములుగడచెను. కొడుకును, కోడలినిజూచుకొని లక్ష్మీదేవమ్మ యానందమును పట్ట జాలకుండెను. మంగళసూత్రధారణ మయినదిమొదలు శివరావునకు ప్రభావతిమీదను ప్రభావతికి శివరావు మీదను నెక్కుడలేని ప్రేమజనించెను. ప్రభావతితో నెవరైన 'నీమొగుడు నల్లగానుంటాడులే' అంటే ఎక్కుడ లేని కోపమువచ్చి వారితో దెబ్బలాడుచుండేది. అట్లానే శివరావునకుగూడ తనభార్య నెవరేమనుటకును వల్లకాదు. వివాహమయిన కొద్దిదినములకే శివరావు తనబావమరదు లనుజూచి సిగ్గుచెంది తనవస్తువులన్నియు దీసివేసెను. మామగారనిన నెక్కుడలేనిభక్తి; చిన్నతనమైనను మామ గారినిచూచి, చూచినవెంటనే లేచి నిలువబడి నమస్కా రము చేయుచుండెడివాడు. వివాహముగువరకు నెక్కుడ లేనిమోజు, ఎక్కుడలేనిమర్యాదలు. వివాహమయిన మరు చటి దినమునుండి దెబ్బలాటలుగానుండు కొన్ని కుటుం బములవలెగాక వీరియన్యోన్యమైత్రి, యొకరియెడల నొక రికి గౌరవప్రేమలు దినదినము నభివృద్ధి చెందుచుండెను. శ్రావణమాసము గడచినవెంటనే దసరాపండుగ; ఆపండు గునకుగూడ చంద్రశేఖరముగారు వియ్యాలవారిని బిల చిరి. ఊళ్లో యుండుటచే ఇట్టే యట్టే వచ్చుచు పోవు చుండిరి. కాని పాపము ప్రభావతికిని, శివరావునకు గూడ చిన్నతనముగుటచే ఋక్కిసిగ్గొకటి దాపురించి

యొకరినొకరు మనసార చూచుకొనుటకుగాని, ముచ్చట దీర నాడుకొనుటకుగాని యవకాశము నొసగలేదు. వారిప్పుడే చూచుకొనవలయునా? ఇప్పుడే మాట్లాడు కొనవలయునా? వారి యన్యోన్యముఖావలోకనముల లోను నెడతెగని దీర్ఘసంభాషణములలోను గడపవలసిన కాల మింకా రానేయున్నదికాదు?

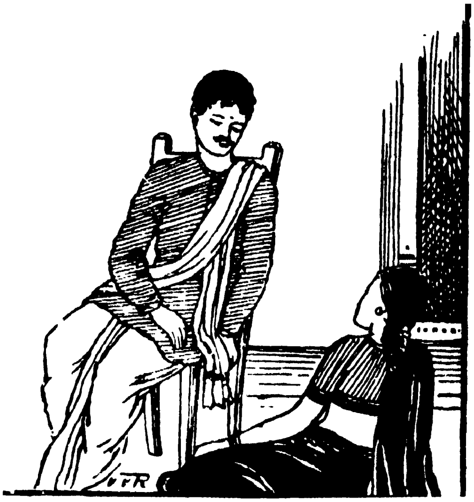

తరువాతవచ్చిన దీపావళ్యమావాస్యకుకూడ నల్లుని దీసికొని రావలయునని చంద్రశేఖరముగారు వెళ్లిరి. కాని సూతనికి వారముదినములనుండి వంట్లో కొంచెము సుస్తిగానుండుటచే తీసికొనిరాలేదు. చంద్రశేఖరముగా రింటికివచ్చి భార్యతో నల్లుని వినయవిధేయతాది సద్గుణము లను, తనయందాతనికిఁగల భక్తి గౌరవములను చెప్పుచు 'సాధారణముగా ధనికులబిడ్డలు, అందులోను గారాబము తో బెరిగినవారు పెంకివారుగను, చెడుఅలవాట్లు కల వారుగను, గర్వము, నిర్లక్ష్యము మొదలగు దుర్గుణములు గలవారుగను నుందురు. అట్టియెడ విద్యాధనములతో పాటు ఇట్టియోగ్యతలుకూడ కలిగియుండుట మనయ దృష్టముకాక వే రేమనుకొనవచ్చును? కానిప్రస్తుత మారోగ్యమేమియు బాగులేదు. ఎట్లుండునో'యని చెప్ప దొడంగిరి. ప్రభావతి ధనము, అందముకన్న విద్య, సద్గు ణములనే యెక్కుడుగా ప్రేమించు స్వభావముగల బా లిక. తన భర్తనుగురించి తండ్రి యిట్లు చెప్పుచుండ తా నాటలసందడిలో నున్నను వినుచున్న ప్రభావతి

మనంబున తన కట్టియోగ్యుడగు భర్త లభించినందులకు మిగుల సంతోషించుచుండెను.

౨

ప్రభావతి ప్రతిదినము విడువక పాఠశాల కేగుచుండెను. కాని యెందువలననో పూర్వమువలె మార్గమధ్యమున శివరావామెకు గాన్పించుట లేదు. అతడెప్పుడైన గనుపడునేమో యని యామె ప్రతిపూట మార్గమున నలుదెసల పరికించుచుండెను. కాని జాడయేమియు లేదు. ఆమె హృదయకమలము ముకుళించుకొని పోవుచుండెను. వదనమున విన్నదనము తోచుచుండెను. తాను సాయంకాలమింటికివచ్చుసరికి తరుచు తల్లి యింటియొద్దలేక తన యత్తవారింట కేగుచున్నట్లు తెలిసికొనుచుండెను. అవటినుండి రాగానే ఆమె ముఖమాతురతతోనున్నట్లు కనిపట్టుచుండెను. కాని కారణమేమియు నామెకు దెలియదు. తల్లి నడుగలేదు. ఆమె పసిబాలిక, తనచదువేమో, చెలికత్తెలేమో, ఆటలేమో, అంతేకాని పెద్దవాళ్ల యాతురతలతోడను, మనోవ్యాకులములతోడను నామె కేమిపని?

ఒకదినమున ప్రభావతి యెప్పటియట్లు బడినుండి యింటికివచ్చెను. తల్లి కనబడలేదు. వెంటనే యామె తనస్నేహితురాండ్ర బిలచుకొనివచ్చి యాడుకొనవలయునని వారి గృహములకేగెను. ఏలనో వారితల్లులు మొదలగు వారందరామెనుజూచి నిట్టూర్పులు విడువసాగిరి. ఏమేమో వారిలోవారు గుసగుస లాడుకొనసాగిరి. కన్నీరు గార్చజొచ్చిరి. వారెందు కట్లుండిరో ప్రభావతి కేమియు నర్థము కాలేదు. "వారికేదేని యాపద వచ్చియుండునా? వచ్చినచో నొకరిద్దరకు వచ్చును కాని యందఱికొకేసారి వచ్చునా? ఎందువలన వీరందఱు నన్నుజూడగానే యీవిధముగా విచారించుచున్నారు!" అని ప్రభావతి తనలో దాననుకొనెను. కాని కారణ మడుగలేదు. వారి విచారముల జోలి తనకెందుకు? ఆమె యెల్లప్పుడు నుత్సాహముగను, సంతోషముగను, నాటలయం దత్యంత కుతూహలము గలదిగను నుండుబాలిక. ఈ విన్నబోయిన వదనములనుజూచి సహింపగలదా?

తోటిబాలికలగూడి యామె ముకుళిత వదనపద్మముల మధ్యనుండి శీఘ్రముగా నవతలకు బోవలయునని ప్రయత్నించుచుండెను. ఆమె దురదృష్టమేమో కాని నాటిదినమున నామె చెలికత్తెలుగూడ నంతయుత్సాహకరముగా గన్పట్టలేదు. ప్రభావతి వారిని ప్రోత్సాహపఱచి యాటలాడ రండని బలవంతపెట్టసాగెను. వారినందఱ గూర్చుకొని తనగృహమునకు వచ్చెను. ఆహా! ఏమిచెప్పను ఆబాలికయొక్క దురవస్థ? వారినుండి యెట్లో తప్పించుకొని బయలఁబడితిమిగదా యనుసరికింటియొద్ద నొక గదిలో నొక మంచముమీద తల్లి పడుకొని యూరట పడుచు నేడ్చుచుండెను. ప్రభావతిమీఁద పిడుగుపడినట్లయ్యెను. తల్లి దుఃఖమునకుఁ గారణము తెలియదు

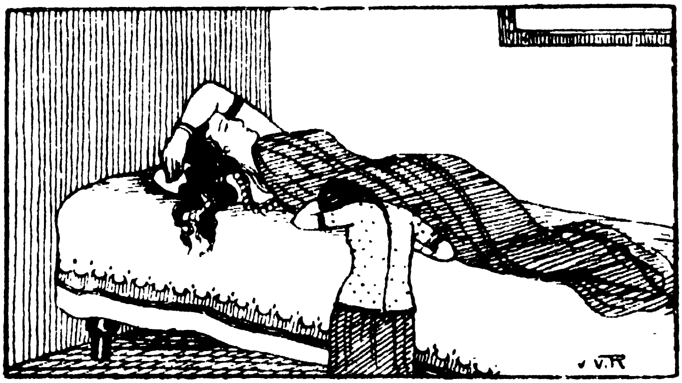

కాని తల్లి యేడ్చుచున్నదని తానుగూడ నాపాంపము మీఁద పడుకొని యేడ్వ మొదలుపెట్టెను. ప్రభావతి కాసమయమున ప్రపంచమంతయు దుఃఖసాగరమున మునిగిపోయినట్లు తోచెను. ఆదినమెంతదుర్దినమో కాని ప్రభావతి యొక్కడకు వెళ్లినను దుఃఖాక్రాంత వదనములేగాని వికాసముతో గూడిన ముఖములెచ్చటను గన్పట్టలేదు. మనస్సున నేమో యాందోళనము బయలుదేరెను. ఇంతవరకామె దుఃఖమన నెట్టిదో యెఱుగదు. సంతోషసాగరమున నోలలాడుచుండెను. తనభావి సౌఖ్యములను దలచుకొని యుప్పొంగుచుండెను. ఎల్లప్పుడు విలాసములలో దగుల్కొనియుండెను. ఉత్సాహమునకు నిధి. అట్టిబాలిక నేడీదుఃఖభారము నెట్లు భరింపఁగలదు? తనతో సంతోషముగా మాట్లాడువారెవరు? ఇదియే తనసంతోషములకు, సౌఖ్యములకు కోరి

కలకు, ఉత్సాహములకు అంత్యదినమేమో? పాపమామెకేమి తెలియును? నెచ్చెలులు పలుకరించిరి. పలుకుట కిష్టపడలేదు. వారుకూడ కొంతసేపక్కడ నిశ్చేష్టులై దుఃఖించుచు నిలువబడి పోయిరి. పిల్లలెప్పుడు నానందము నపేక్షింతురుగాని దుఃఖమును ప్రేమింతురా? వారెవరియిండ్లకు వారు వెళ్ళిరి.

రాత్రి అయినది. దీపములు పెట్టిరి. ఇంట్లో వంటలేదు. చంద్రశేఖరముగారు గోపాలరావుగారియింటి యొద్దనుండి యాదినము తమగృహమునకు రానేలేదు. సుశీలకేమియు దోచుటలేదు. ప్రభావతిని వెంటబెట్టుకొని విస్సావఝ్ఝలవారింటికి బయలుదేరెను. రాత్రి యేడు గంటలయినది. ప్రభావతికి రానున్న కష్టమును దలచుకొని బంధువర్గము, స్నేహితబందము, ఇరుగుపొరుగువారుమాత్రమేకాక, ప్రకృతికూడ దుఃఖించుచున్నదేమోయనునట్లాకసమంతయు కారుక్రమ్మి వర్షించుచునుండెను. ప్రభావతీ సుశీలల మానసవీథులవలెనే యాకాకినాడ పట్టణవీథు లంధకారబంధురమై యుండెను. వారిహృదయములందింకను బూర్తిగా నడుగంటక యించుక మొలకలెత్తుచున్న యాశాలతికలవలె నందందు లాంతరుస్తంభములయందలి దీపములు మినుకుమినుకుమని ప్రకాశించుచుండెను. చినుకుగా నుండుటచే మార్గమునందు జనసంచారములేదు. బండితీసికొని వచ్చువారెవరు ఇంటియందు లేనందున వీరిద్దరు నడచియే వెళ్లవలసి వచ్చినది. ఎట్లెటో వీరిద్దరు తమశరీరముల వారింట చేరవైచిరి. వీరు లోపలికివెళ్లిన కొంచెముసేపటికే లోనివారు గొల్లుమనిరి. అయిపోయినది ప్రభావతి యదృష్టమంతయు ఎనిమిది నెలలో పరిపూర్ణత నొందినది.

౮

నాటితో చంద్రశేఖరముగారి సౌఖ్యదినములంతరించినవి. మహోన్నతపర్వతమునుండి యొక్కమా రమాంతముగా క్రిందపడినట్లయినది. కొమార్తెను దీసికొని యింటికివచ్చిరి. ప్రభావతి యిక పలువురిలోకి వచ్చుటకుగాని, నెచ్చెలులతో స్వేచ్ఛగా నాడుకొనుటకుగాని శుభకార్యములయందు నలువురిలో గూర్చుండుటకుగాని నోచిపుట్టలేదు. ఆమె పాఠశాలకేగిన నక్కడి యుపాధ్యాయులు, బాలికలును నామెనుజూచి దుఃఖపడసాగిరి. అందువలన నామెపాఠశాలకేగుట కిచ్చగింపలేదు. ఎక్కడకువెళ్లినను నింతవర కేనోటితో నామెయదృష్టమును గొనియాడిరో వారందఱప్పుడానోటితోనే యామెదురదృష్టమునకు నిందింప మొదలుపెట్టిరి. అందువలన పరులయిండ్లకేగుట మానెను. శుభకార్యములలో పేరటాండ్రమధ్య గూర్చుండ వారితో పాటామెకు పసుపుకుంకుమ నిచ్చుటకు వెనుదీయ జొచ్చిరి. అది యామెకెంతయో చిన్నతనముగా దోచుటచే తానట్టి స్థలములయందుండుట కిష్టపడకుండెను. తననెచ్చెలులందఱు భర్తలుగలవారగుటచే వారి యూహలన్నియు వేరుగానుండెను. ఇంతవరకు ప్రభావతిగూడ వారితోనేకీభవించి ముచ్చటలు చెప్పుకొనుచుండెడిది. కానియిక వారితో నేకీభవింపజాలదు. తనజీవితాదర్శములు వారినుండి భిన్నములయినవి. ఇక వారితో గలసిముచ్చటించుభాగ్యము గతించినది. అందువలన వారితో గలసిమెలసియుండుట కట్టిపెట్టెను. అజ్ఞానముచే తన జీవితములోవచ్చిన ఘోరమగు మార్పుయొక్కసంగతి తెలియక పూర్వమువలెనే తలిదండ్రులయొద్ద తనకోరికలను దెల్ప వారు కంటతడివెట్టుచు వచ్చిరి. కాన కోరికల గోరుట నికచాలించెను. తలిదండ్రులు, బంధువర్గము ఈమెను జూచినప్పుడెల్ల నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు విచారమును బొందుచుండుటచే వారిని సమీపించుటకుగూడ వెఱచుచుండెను.

అయ్యో! పాపము పసిబాలిక పదేండ్లయిన నింకను బూర్తికాలేదు. అభము శుభము నెరుగదు. ఎంత సంతోషముతో, నెంత యుత్సాహముతో, నెంత హెచ్చరికతో నెంత కులాసాగా నుండవలసినదినములు? జీవితమంతలోను బాల్యమేకదా సౌఖ్యదాయకమగు, సంతోషపూరితమగు, కోరికల కాలవాలమగు, నిర్విచారకరమగుభాగము? అట్టిసౌఖ్యముల కిరవగు బాల్యావస్థనైన సుఖముగా ననుభవించుటకు ప్రభావతి పెట్టిపుట్టలేదా? ఇంత పసితనమునుండియే యామె కృశింపవలసినదేనా? ఎంతవృద్ధిలోనికి రాదగినబాలిక? ఎంతకాలము గడపవలయును? విచారమన నేమో యెరుగనియవస్థలో నింత యపారదుఃఖమా? ఆమెకేమి తెలియును? భర్తగతించిన

దుఃఖ మామె యెరుగనే యెరుగదు. సంఘములో నామెకు గలుగు నిరాదరణ కామె విచారించుచుండెను. అవమానముల సహింపలేకుండెను. "అమ్మో! ఏనాడే భార్యాభర్తల నెడబాపితివో ఈనాడిట్టి గతిపట్టెను. ఎంత పాపిష్ఠురాలవో బాల్యముననే వైధవ్యపువ్రాత లభించినది" యనుపలుకు నిందావాక్యముల భరింపలేకుండెను. ఆమె వయస్సున బాలికయైనను పౌరుషము మెండు. ఆత్మగౌరవములో నసామాన్య. రూపరేఖావిలాసములలోనే కాదు, స్వభావములోనే కాదు, గుణములలోనే కాదు తండ్రిని పుణికిపుచ్చుకొనినది. పుట్టువులో స్త్రీయైనను పోలికకు తండ్రి దగుటచే పౌరుషలక్షణము లనేకము లామెయందు గలవు. ఇతరులచే నింద మాటయైన పడుటకు సహింపదు. అందువలననే బాల్యమునుండియు నేవిధమైన తప్పుపనులు చేయక యతి జాగరూకతతో మెలగుచుండెను. ఎప్పుడయిన నేదయిన నొకానొక పొరపాటుపని తెలియక చేసినయెడల తన తప్పు వెంటనే యొప్పుకొని యికనెన్నడు చేయకుండునట్లు నిశ్చయించుకొనుచుండును. అట్టి బాలిక యిప్పుడకారణముగా నిట్టి నిందావాక్యముల సహింపగలదా? ఇందు తానొనర్చిన తప్పేమిగలదు? ఎట్లు దిద్దుకొనగలదు? ఇదియే యామె విచారమునకు గారణము.

౯

ఇక నామె బ్రతుకెట్లు? ఈవిచారముతో కృశించి చనిపోవలసినదేనా? లేదు. ఇంకను కొంతకాలము జీవించుటకామె కవకాశమున్నది. ఎంత నిరాశలో నున్నవారికైన నేదో యొక యాశను జూపించి బ్రతుకునందిచ్ఛ జనింపజేయు భగవంతు డామెపక్షమున నున్నాడు. తోడిబాలికలందఱివలె గృహిణిగా నుండి సామాన్యప్రాపంచిక భోగము లనుభవించు నాశ యామెకు పూర్తిగా పోయినది. ఆసౌఖ్యములన్నియు మొదలంట నశించినవి కాని ప్రపంచములో మానవులు సేయు జీవయాత్రకు వైవాహికబంధన మొకటియేనా యాశ్రయము? వేరొకమార్గ మేదియు లేదా? లేకేమి? ఇంతకన్న ననేకమడుంగులు సౌఖ్యదాయక మగునట్టియు, నిర్వికారకర మగునట్టియు, పారమార్థికమైనట్టియు, ప్రతిబంధకము లేవియు లేనట్టియు నుత్కృష్టమార్గము వేరొండు కలదు. ప్రభావతికి తక్కిన సుగుణములతో పాటు భగవంతుడు విద్యయందత్యంతాభిలాషనుగూడ నొసంగెను. ఆమె కిప్పుడదియే దిక్కు. ఇక నెవరితోను గలసియుండుట కామె కిష్టము లేదు. కనుక నెల్లప్పు డేకాంతముగా గూర్చుండి గ్రంథపఠన మొనర్చుట కారంభించెను. పుస్తకములే యామెకు నెచ్చెలులు. పత్రికలే యామె కిరుగుపొరుగువారు. శాస్త్రములే యామె బంధువులు. వానిని జదువుచు, వానియందలి విషయములను దెలిసికొని యానందించుచు కాలము గడుపుచుండెను. నీతిమతసాంఘిక రాజకీయ విషయములలో ప్రఖ్యాతిగాంచిన స్త్రీపురుషరత్నములయొక్క చారిత్రముల జదువునప్పు డామెకు మితిలేని యుత్సాహము కలుగుచుండెను. వారివలె తానుగూడ నొక ప్రఖ్యాతస్త్రీ కావలయునని కోరుచుండెను. ఈదేశమునందు స్త్రీలకు జరుగుచున్న దురన్యాయములను తొలగింప మార్గములను వెదుక మొదలిడెను. స్వానుభవము కలుగుటచే సంఘమును నెమ్మదినెమ్మదిగా కొఱికి ముక్కలుచేసి తినివేయుచున్న యతిబాల్యవివాహఘోరపిశాచమును, వైధవ్యనామక బ్రహ్మరాక్షసిని మూలముట్టుగా నశింపజేయ యత్నించుచుండెను. తనవలెనే మూలమూలల నొదిగి దుఃఖించుచున్న బాలవితంతువుల నున్నతస్థితికి దేవలయునని యహర్నిశము లాలోచించుచుండెను. స్త్రీల స్వాతంత్ర్యముకొఱకు ఘోరయుద్ధ మొనరింప నుంకించుచుండెను. ఈకార్యముల నన్నిటిని సాధించుటకు తాను ముందు గొప్ప విద్యావతి కావలయునని పాటుపడుచుండెను. ఆమెకు వయస్సభివృద్ధి నొందుకొలది మనంబునందలి కోరిక లిరికలెత్తుచుండెను. ప్రభావతి హృదయకాసారమున నుత్పన్నమగుచున్న యీ యున్నతాశయము లను తామరలు క్రమక్రమముగా వికసించి పరిపూర్ణతనొందునో లేక మొగ్గలుగా నుండగనే యడుగంటిపోవునో యెవరికెరుక?

౧౦

రాత్రి పండ్రెండు గంటలయినది. ప్రకృతియంతయు గాఢసుషుప్తియందు నిమగ్నమై యుండెను. ఆనాడు పూర్ణిమయగుటచే చంద్రుడు షోడశకళా పరిపూర్ణుడై ప్రకాశించుచుండెను. ఆగృహమునందలి

భార్యాభర్తలందఱును వారివారి గదులలో సుఖముగా నిద్రించుచుండిరి. షోడశవర్షప్రాయముగలిగి యాకసమున వెలుగు చంద్రునితో నుద్దీపితమగు వదనకాంతులు వెదజల్లు నవయౌవనవతియగు నొకబాలిక యేకతంబు

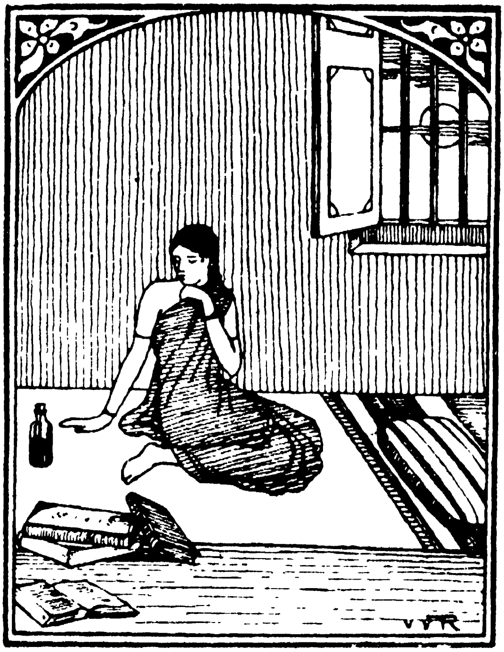

ననో యొకగదియందు నేకతంబ కూర్చుండియుండెను. ఆమె శరీరమంతయు తెల్లవారి శుష్కించియుండెను. నేత్రములనుండి యశ్రుకణములు ముత్యములకోవవలె జలజల రాలుచుండెను. ఆమె పరుండుటకు మంచము గాని, పరుపుగాని యందేదియు లేదు. ఒక చాప మాత్రము క్రింపపఱచియుండెను. ఆమె దానిమీదనే కూర్చుండి యేదియో దీర్ఘవిచారములో మునిగియున్నట్లు కన్పట్టుచుండెను. చుట్టు కొన్నిగ్రంథములును, నొకవైపున నేదియో యౌషధముతో నింపియున్న సీసాయొకటియు నుండెను. ఆమె తనలో దానిట్లు విచారించుచుండెను.

“అహా! ప్రభావతీ! ఎంతబ్రతుకెంతవరకువచ్చినది? ఎట్టివిలాసములతో నొప్పుచుండవలసినదానవు! కోరినవస్తువు లెల్ల బెట్టుకొనుచు, చూచినబట్టలెల్ల గట్టికొనుచు, దినమున కొకయలంకారము చేసికొనుచు లక్ష్మీసరస్వతులతో దులతూగవలసినదానవేనా నీవు! ఇట్టివెన్నెల రాత్రులం దసామాన్య ప్రేమాస్పదుడగు నీ ప్రియభర్తనుగూడి మీ గృహోపాంగణము నందలి యుపవనమున విహరించుచుండవలసినదానవేనా నీవు! చిత్రకళానైపుణిగలిగి యెల్లప్పుడు నందమును ప్రేమించునీవు కురులు తీసివేయబడి, రవిక లేకుండ నొకయంచులేని సైనుపంచి కట్టుకొని యలంకారవిహీనవై యొకవిధమగు వికారరూపముతో జీవింపగలవా? అత్యంతోన్నతాదర్శములు కలిగి యాత్మగౌరవమునకు ప్రసిద్ధివడసిన నీవు నీతలంపులలో నొకదానినైన నెరవేర్ప వీలులేక యితరులపంచల నొదిగియుండగలవా? వితంతువుల నుద్ధరింప దీక్షవహించియున్న నీవు అందఱు వితంతువులవలెనే ముసుగువేసికొని మూలఁ గూర్చుండగలవా? గార్హస్థ్యాశ్రమము నవలీలపూనుటచే పరోపకారార్థము దేశము నిమిత్తము దేహము నర్పింపవలయునని యుత్సహించుచున్న నీవు సామాన్యగృహకృత్యము లొనర్చుకొనుచు కాలము గడుపఁగలవా?

తల్లిదండ్రులారా! మీముద్దుల పుత్రికయందు మీకిసుమంతైన ప్రేమ లేదా? సంఘమున కంత వెరువవలయునా? సంఘములో నీవిషయమైనసంస్కరణము చేయలేరా? మీగారాబుపట్టియందు మీకిదివరకున్న ప్రేమ యేమయిపోయినది? కేవలము లక్ష్మివలె మీకనులముందు మెలగవలసిన బాలిక యింతటినుండి వికారరూపముతో సంచరించుచుండ జూచి భరింపగలరా? తండ్రీ! నీగర్భవాసమందు జనించినపుత్రిక, నిన్ను బోలిన పుత్రిక, నీకున్న యాత్మగౌరవపౌరుషాది మహోన్నత గుణములుగల బాలిక—యిట్టి యవమానముల సహింపఁగలదా? ఆమె యేమినేరము చేసినదని యిట్టి ఘోరదండన విధించెదరు? ఇంతకాలమునుండి మీయభిమాన పుత్రికయొక్క స్వభావము నెరుగలేకపోయితిరా? ఈ ఘోరావమానముల సహించుచు నామె యీతుచ్ఛప్రపంచమున జీవించుననుకొంటిరా? సంబంధము దూరమైనతో తరుమ చూచుట పడదేమో యని విచారించు మీరెల్లకాలము నిక నామె నెట్లెడబాసియుండ గలరు? ఎట్టి నిర్బంధములనైనను, ఎటువంటి క్రూరకార్యములనైన, నెంతటి ఘోరకృత్యములనైన, నెట్టి యవినీతికార్యమునైన సహించునుగాని సంఘము పసిబాలికలు

తామేమియు నెరుగని యవస్థలో, భర్తయన నెట్టి వాఁడో యాతనికిఁ దనకుగల సంబంధమెట్టిదో తెలియనివేళలో, పెండ్లి యింకను బూర్తికాకుండగనే భర్తలుగతింప నష్టగోత్రబ్రహ్మచర్యము నడపుచు, నున్నత విద్యావంతురాండ్రై ప్రజాసేవయు, దేశసేవయు నొనర్చుచు కన్యలవలెనుండి యతిపవిత్రమగు జీవయాత్ర సేయుటకు సహింపజాలదా? ఓ సంఘమా! వితంతుస్త్రీల విరూపిణులను జేయుటలో నీయుద్దేశమేమి? భర్తపోయిన దుఃఖము చాలదా వారిహృదయములను దహించివేయుటకు? ఇట్టి యసహ్యమగు నవమానములఁగూడ నొనర్చి వారిని బాధింపవలయునా? తలగొరిగించుట యెట్టి ఘోరకార్యములను చేసినవారికి విధింపవలసినదండన? ఎంతో గొప్పతప్పొనర్చిన వారికిఁగాని యట్టి నీచమగు శిక్షవిధింపరే! రుక్మిణి నెత్తుకొనిపోవుచున్న కృష్ణునెదుర్కొని యతనిని దూషించినందుకుగాను కృష్ణు రుక్మితల గొరిగి యవమానపఱచెను. పౌరుషశాలియగు రుక్మి యట్టియవమానిత జీవితము జీవించుటకంటె మృతినొందుట యుత్తమకార్యమని తలంచెను. తలగొరుగుటంత హైన్యముగ నవమానముగ నెంచబడుచుండ, నమాయకులు, ననాథలు, నత్యంత పవిత్ర జీవితమును నడపువారునగు నబలలశిరోజములను మంగలిపాలుసేయుట ధర్మమా? స్త్రీలకు పౌరుషము, ఆత్మగౌరవము మొదలగు శూరగుణములు లేవనియా నీతలంపు? వారెట్టి యవమానములనైన సహించి పడియుండ గలరనియా నీనమ్మిక? భార్యపోయిన పురుషునకేమిశిక్ష? పదిరెండవ దినమున పెండ్లికుమారుని జేయుట! వారి కక్కరలేని మార్పువీరికేల? భర్తపోయిన పదియవనాటి స్త్రీయవస్థ దలచుకొనిన నెంతటికఠినహృదయునకయినను గుండెకరిగి నీరై పారునుగాని యో హిందూసంఘమా! నీహృదయము వజ్రకర్కశమైయుండ నోపు. వేనినో పూజనీయులగు నీమాతలు, గౌరవనీయులగు తోబుట్టువులు, ప్రేమాస్పదలగు పుత్రికలు భర్తపోయినదినముకంటె పదియవదినమున జరుగు నవమానముల భరించుటెట్లాయని గోలపెట్టి యేడ్చుచుండఁజూచి భరింపగలవా? వంటనే మార్పు తీసికొనిరావా? అది యట్లుండనిమ్ము. అత్యంత పవిత్రవంతురాండ్రగు స్త్రీలు, పరపురుషుల కన్నెత్తియైన చూడఁగూడని హైందవవనితలు, పరపురుషులతో సంభాషింపరాని ముగ్ధలు, అత్యంత పవిత్రవంతమగు, తమ వివాహసమయములో తమ ప్రియభర్తల చేతులతో నలంకరింపబడి పావనములైన శిరస్సుల నొక కానివాని చేతిలో బెట్టవచ్చునా? ఇదియా నీహైందవధర్మము? ఈ దురాచార మే వేదములనుండి, యే శాస్త్రములనుండి గ్రహించితివి? స్త్రీలు పౌరుషహీనలని భావింపకుము. ఎట్టియవమానములనైన భరింపఁగలరని యెంచకుము. అవయవ నిర్మాణములో స్త్రీపురుషులకు భేదమున్నను మానసిక విషయములలో నిరువురు సమానలే. చిరకాలము పరులకులో బడియున్న యొక దేశపుప్రజలు పౌరుషస్వాతంత్ర్య దేశాభిమానాద్యున్నత గుణముల మరచి బానిసవృత్తి నవలంబించి తమకదియే బాగున్నదని యెట్లు సంతృప్తి చెందియుందురో యట్లే మాస్త్రీలును చిరకాలమునుండి యీఘోరదురాచార పిశాచమునకు లోబడియుండుటచే దానికలవాటుపడి సహింప గలుగుచుండిరి. రామమోహనరాయలు సహగమనమును మాన్పించెనుగాని నాకుజూడ చావకుండ బ్రతుకకుండ జీవితకాలమంతయు నీయవమానముల నెల్ల భరించుచు జీవించియుండుటకంటె యొకక్షణములో ప్రాణముదీయు నాసహగమనమే బాగున్నది.

ఓ సంఘమా! అసమాన ప్రజ్ఞాధురీణులైయుండి పరోపకార పారీణులు, దేశసేవాపరాయణులు కావలయునని యెక్కుడాసతో నున్న మానవతుల నెందఱ నింతవరకు నీపొట్ట బెట్టుకొంటివో? ఇక నెందఱ బెట్టుకొననున్నావో? ఇదిగో యీ మానవతులగు స్త్రీలలోనే నొకతెను. నామరణమైన నీహృదయమును కరగించునేమో? లెక్కకు మిక్కుటమగు వారిని మ్రింగిన నీకు నేనొకలెక్కయా? కాకపోవుగాక! ఈదురాచార భూయిష్ఠమగు నిట్టి సంఘములో జీవించియుండుటకన్న మరణమే మేలు. ఇంతవఱకు నిస్నేహంతో ప్రేమతో పెంచి నాసౌఖ్యముల కొఱకెంతెయో పాటుపడుచు, నామీఁదనే ప్రాణములను బెట్టుకొనియుండు నోతలిదండ్రులారా! మీకిదే కడసారి నమస్కారము. ఓగ్రంథములారా! సంఘమునందలి దురాచారముల దలచుకొని విచారమున మునిగియున్నప్పుడెల్ల ననేక నీతులను, జ్ఞానమును, బోధించుచు నూతనోత్సాహముల నొసంగుచు నచ్చిన మిమ్ముల వదలలేకున్నదానను. ఓ విమరాజమా!

ఇక నీవే నాకు శరణ్యము. అందఱు సుఖముగా నిద్రించుచున్నారు. చింతావ్యాకుల చలితమానసనగు నాకించుకయు నిద్రరాకున్నది. ఇక శాశ్వతనిద్ర చెందెద.

పైవిధమున ప్రభావతి కొంతసేపు దుఃఖించి, భగవంతుని కడసారి ప్రార్థించి సీసాయందలి విషమును నమృతమువలె పానముచేసి పరుండెను. చంద్రశేఖరముగారెంత నవనాగరికులైనను సంఘమునకువెరచుచుండిరి. సంఘమునకు వ్యతిరిక్తముగా నడచుటకుగాని, సంఘము నుండి విడివడుటకుగాని యాయన కెంతమాత్ర మిష్టము లేదు. సంఘమునందు తమకు వచ్చుమాటలను సహింపలేక న్యాయముగా వితంతువని చెప్పదగని బాలికకు వైధవ్యచిహ్నముల నొసంగదలంచి మానవతియు, తారిక్కజ్ఞానప్రవీణయునగు తమ ముద్దులపుత్రిం గోల్పోయిరి.

సంపూర్ణము

జీవితాదర్శము

పంగనామాల రామచంద్రరావు గారు

(మూడవ సంపుటము ౮-వ సంచిక తరువాయి)

క. కవితాకన్య జనించుట, యె విశేషము, చిన్ననాఁడె హృదయోద్భవా,
వివృతాక్షర మార్గాన్వేష విలాసముఁ గఱపవలయు శ్రద్ధాయుక్తిన్.

ఉ. అంతియ కాని ప్రాప్తమయినట్టి కవిత్వమహత్త్వ సంపదన్
బంతమునట్టి భావభవబాణమనోహరపాటవంబు దు
ర్దాంతవిలాసినీప్రసవరమ్యశరీరవిలాసవిభ్రమో,
దంతముఁగూర్చి వ్రాయుటకె దైవ మొసంగఁగలేదు చూడఁగన్.

శా. కైతల్ శిల్పకళాప్రదర్శన మనోజ్ఞత్వంబు సుశ్రావ్యసం,
గీతాక్షీణత లాగమాధ్యయనముల్ గీతాదికబ్రహ్మవి
ద్యాతత్త్వంబులు తర్కశాస్త్రము సమస్తప్రజ్ఞ లెన్నన్ స్వయం
జ్యోతిర్మూర్తిని గాంచుమార్గము లటంచుం బల్కరే పూర్వికుల్.

ఉ. కాకమొ, కోడిపుంజొ, గిజిగాండ్రొ, సరీసృపమో, పటోలియో
కాకరయో, కురంటకయొ, కానుగొ, తుమ్మయొ, కాకియాకయో
కాక మఱేమొ చూచి గిలుకన్ ఫల మింతయు లేదు ముక్తియో
పాకరుణానుభావ్యపరిచారిక లీ కవితాకుమారికల్.

క. పనిపాటలులేక దురూహ్యా నికృష్టపదార్థవర్ణనాలోలత కూ
డనిపని సత్కవులకు; మోక్షనిధానముకైత గమనచతురత యుడిసన్.